

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
З економічної теорії
на тему:
«Макроекономічний аналіз функціонування тіньового сектору
економіки на прикладі України»

Студент 2 курсу

Групи ФФ-22

Трач А.Б.

Науковий керівник:

доц., к.е.н. Вірковська А.А.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

План

ВСТУП

1. Поняття «тіньової економіки», структура та причини її виникнення.
2. Порівняльний аналіз тіньової економіки на прикладі країн ЄС та України.
3. Соціально- економічні наслідки тінізації економіки та шляхи її подолання в Україні з використанням зарубіжного досвіду.

ВИСНОВОК

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Зміст

Вступ.....	4
1. Поняття «тіньової економіки», структура та причини її виникнення.....	5
<i>2. Порівняльний аналіз тіньової економіки на прикладі країн ЄС та України</i>	<i>11</i>
3. Соціально-економічні наслідки тінізації економіки та шляхи її подолання в Україні з використанням зарубіжного досвіду.....	18
Висновок.....	23
Список використаної літератури.....	25

Вступ

У сучасних умовах глобальної фінансово-економічної кризи проблеми тіньової економіки стали одними з найбільш важливих як для України, так і для більшості країн світу. Тіньова економіка існує у всіх країнах світу, незалежно від рівня їх розвитку, проте основними відмінностями в тій чи іншій країні є її структура, причини виникнення, методи оцінки, регуляторна політика держави, реалізація державних стратегій та програм по боротьбі з тіньовою діяльністю. За різними оцінками її рівень становить у високорозвинених країнах від 8% ВВП, у країнах з перехідною економікою – понад 20% ВВП і у країнах, що розвиваються – 40% ВВП.

Прийнято вважати, що рівень тіньової економіки в розмірах 5-10 % не має істотного впливу на соціально-економічні процеси в суспільстві, не викликає суттєвих порушень в економіці і вважається припустимим. Тіньовий сектор, рівень якого становить понад 30% ВВП свідчить про функціонування в країні відтворювальної системи тіньових економічних відносин. Розширення тіньового сектора до вказаних розмірів також призводить до розбалансованості окремих сфер економіки, некерованості та криміналізації суспільства. Неадекватне реагування держави на існування цього сектора економіки і зволікання з відповідними заходами призводить до значних економічних втрат. Тому держава повинна своєчасно оцінити справжній рівень тінізації економіки та застосувати відповідну політику детінізації [1, с. 9].

Мета курсової *роботи* – аналіз сучасного трактування сутності та визначення тенденцій розвитку процесів тінізації економіки, виявлення особливостей виникнення, закономірностей функціонування тіньової економіки на прикладі України.

□□ *Теоретичною та методологічною базою* дослідження стали загальнонаукові методи синтезу, аналізу і порівняння.

1. Поняття «тіньової економіки», структура та причини її виникнення

Існує багато визначень поняття «тіньової економіки». Та незважаючи на певні розбіжності, всі фахівці стверджують, що до неї слід віднести ті види діяльності, які не піддаються контролю та спостереженню.

У зарубіжній та вітчизняній літературі відсутнє чітке та загальноприйняте визначення тіньової економіки. Для його визначення використовують досить широкий спектр характеристик («неформальна», «нелегальна», «неофіційна», «незадекларована», «чорна», «прихована» тощо) [2, с. 27; 40, с. 177].

Деякі науковці сюди відносять також «фіктивну економіку» - хабарництво, шахрайство, спекулятивні угоди, а також діяльність, спрямовану на отримання суб'єктами господарювання вигод і пільг, які вони отримують шляхом підкупу посадових осіб [3, с. 6].

Узагальнення ряду наукових публікацій дало можливість виокремити найбільш поширене визначення дефініції «тіньова економіка»: «... економічна діяльність суб'єктів господарювання, яка не враховується, не контролюється і не оподатковується офіційними державними органами і спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства»¹.

Важливе значення для розуміння сутності такого складного явища, як «тіньова економіка» є дослідження її структури.

Головною метою тіньової економічної діяльності є отримання прибутків, які неможливо отримати в суворій відповідності з чинним законодавством країни. Їх отримання є формою протиріч між інтересами держави та окремих ринкових суб'єктів, які не мають можливості легальної економічної діяльності [13, с. 4].

У методологічному відношенні до дослідження тіньової економіки виокремлюють економічний, соціологічний, кібернетичний і правовий підходи. Особливістю економічного підходу є вивчення її впливу на ефективність економічної політики, розподілу і використання економічних ресурсів, розробка надійних методів її оцінки та вимірювання. Економічні концепції досліджують тіньову економіку на глобальному, макро і мікрорівнях, а також в інституційному аспекті. Соціологічні

концепції тіньової економіки розглядають цю сферу з точки зору взаємодії соціальних груп, що розрізняються становищем в системі тіньових інститутів, мотивами економічної поведінки суб'єктів у значущих ситуаціях. У рамках кібернетичної концепції тіньова економіка розглядається як саморегульована і керована система, розробляються економіко-математичні моделі прогнозування та управління тіньовою економікою, закономірностей її розвитку та взаємодії з офіційним сектором. У рамках правових концепцій явища тіньової економіки розглядаються як особлива сфера відхилення (в тому числі злочинного) поведінки. Основна увага звернена на дослідження суспільно небезпечних форм економічної діяльності, попередження правопорушень та боротьби з ними правовими засобами (кримінологічний і кримінально-правовий контроль) [1, с. 3].

Відповідно до документів ООН, тіньова економіка складається з прихованого та офіційно незареєстрованого виробництва. Її можна поділити на три великі блоки:

- Ø неофіційна економіка – легально дозволені види економічної діяльності, в рамках яких здійснюється не враховане офіційною статистикою виробництво послуг, товарів, що приховується від оподаткування;
- Ø фіктивна економіка – приписки, розкрадання, спекулятивні угоди, хабарництво і всілякі шахрайства, пов'язані з незаконним одержанням і подальшим рухом грошей.
- Ø підпільна економіка – заборонені законом види економічної діяльності (наркобізнес, проституція, контрабанда, торгівля людьми та зброєю та ін.) [1, с. 3].

Враховуючи багатоаспектність функціонування тіньової економіки обґрунтованим є наступне її структурування: неформальна економіка, прихована економіка і підпільна (кримінальна) економіка.

До неформальної економіки відноситься діяльність домашніх господарств, яка спрямована на задоволення власних потреб. Характерною ознакою цієї економіки є те, що в її межах відбувається приватне споживання і приватне заощадження. Така діяльність не є економічно небезпечною для країни, вона не може створити економічної загрози, навіть навпаки, в трансформаційних умовах приносить чималу користь суспільству. Ця частина тіньової економіки в Україні відіграє роль амортизатора, оскільки створює робочі місця та виробляє товари, які доступні для

споживання найбільш бідніми верствами населення. Це той позитив, який у нестабільних політичних, економічних і соціальних умовах відкриває можливість для виживання найбільш бідніми верствами населення.

Прихована економіка – це легальна, але офіційно не показана, яка сприяє можливості прискореного нагромадження капіталу. Прихована частина тіньової економіки може створити економічну загрозу, а не економічну небезпеку для суспільства. Ця частина тіньової економіки хоча й має аморальний характер, але не криє загрози для суспільства. Вона є вимушеною, пов'язана з необхідністю виживання і розвитком власного бізнесу.

Найнебезпечнішою для легальної економіки є підпільна або кримінальна економіка, яка має антисоціальний, злочинний та виключно деструктивний характер [1, с. 3-6]

Кожна група характеризується певними ознаками:

Таблиця 1.1

Причини формування тінізації економіки

<i>Економічні</i>	Кризи фінансової системи; Високі ставки, велика кількість та складний механізм розрахунку податків; встановлення пільгових умов функціонування окремим суб'єктам господарювання; Прагнення підприємцями отримати надприбутки; Занадто високий рівень податків; Взаємозв'язок бізнесу з кримінальними структурами.
<i>Соціальні</i>	Низький рівень життя населення; Нерівномірний розподіл ВВП; Високий рівень безробіття та орієнтація частини населення на те, щоб отримати дохід будь-яким способом.
	Слабке забезпечення правоохоронних структур необхідними

<p>Правові</p>	<p>матеріально-технічними ресурсами;</p> <p>Низький рівень правового знання та правової культури населення;</p> <p>Слабка підготовка робітників правоохоронних закладів до діяльності в нових економічних умовах;</p> <p>Необмежене нормативно-правове поле у державному законодавстві та значна кількість механізмів здійснення тіньових операцій;</p> <p>Відсутність чіткої межі між офіційною та тіньовою діяльністю.</p>
<p>Державні</p>	<p>Корумпованість державних служб різноманітних владних структур, контрольних служб: податкової, санепідемконтролю, пожежної безпеки тощо;</p> <p>Умови, що дають змогу використовувати державне майно та майно організаційних структур заради одержання неофіційного доходу державними чиновниками та управлінцями;</p> <p>Можливість лобіювання власних інтересів суб'єктами господарювання у державних інстанціях.</p>

За своєю суттю тіньова економіка – це неконтрольований державою рух товарно-матеріальних цінностей і послуг, тобто приховувані від органів державного управління соціально-економічні відносини між окремими громадянами, соціальними групами, що включає в себе невраховані, нерегламентовані види економічної діяльності. Вона існує в командній і в ринковій економічних системах, хоча її масштаби та сфери можуть істотно різнитися в окремих країнах. Основним фактором, що впливає на утворення тіньової економіки, виступає незбалансованість попиту і пропозиції, що викликає величезний дефіцит товарів і послуг. Причин існування тіньової економіки є багато.

Проте, їх можна виокремити в чотири основних групи: економічні, соціальні, правові та державні [4, с. 89; 40, с. 180-181].

Аналіз ролі державних інституцій у формуванні тіньової економіки свідчить:

- ❖ тіньова економіка зароджується у надрах нормативно-правового поля, коли встановлені державою регулюючі засоби не відповідають дії об'єктивних економічних законів або не мають надійних механізмів контролю за здійсненням чинного законодавства;
- ❖ в умовах, коли держава через свої представницькі структури має найвищі повноваження в законотворчій, правоохоронній та виконавчій діяльності, саме зародження й поширення тіньової економіки вказує на терпимість держави до цього явища, що виникає внаслідок неузгодженості намірів і дій різних гілок влади, прорахунків або викривлень державної політики щодо розвитку окремих сфер, персональної заінтересованості в певних діях;
- ❖ тіньова економіка виникає тоді, коли дії владних і регулюючих структур держави, окремих людей або їх груп вступають у суперечність з об'єктивними економічними законами;
- ❖ її істотністю треба вважати перш за все приховання від держави результатів економічної діяльності однієї людини, або групи людей, що дає змогу їм не сплачувати податків та інших нарахувань на собівартість і прибуток, чим завдається значної шкоди державі у формуванні бюджету;
- ❖ тіньова економіка слугує збагаченню певного кола людей за рахунок обкрадання всього суспільства і насамперед за рахунок джерел, які забезпечують фінансове наповнення державного бюджету [1, с. 6].

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна стверджувати, що процес формування тіньової економіки є досить складним та неоднозначним економічним явищем. Її формування обумовлено недосконалістю державного регулювання

економічних процесів, коли регулюючі засоби не відповідають дії об'єктивних економічних законів або не мають надійних механізмів контролю за здійсненням чинного законодавства.

2. Порівняльний аналіз тіньової економіки на прикладі країн ЄС та України

Тіньова економіка як явище загальнопланетарного масштабу займає одне з центральних місць у функціонуванні усіх без винятку економічних систем світу.

За даними різних організацій рівень тіньової економіки в сучасному світі становить від 18 до 35 % загальносвітового ВВП. За підрахунками Світового банку ВВП у світі 2012 року становив 71,66 трлн дол. США, тобто найбільш песимістичний розрахунок свідчить, що в тіньовому секторі нині виробляється приблизно 26 трлн дол. США.

Для Європи у складі країн ЄС та Туреччини, Норвегії, Швейцарії у 2013 році загальний рівень тіньового сектору становив 18,5% ВВП та відповідно дорівнював 2,15 трлн євро [5, с. 132].

Цікава структура тіньової економіки в цілому по ЄС. Згідно з дослідженнями французького журналу «Le Monde», 66,5% тіньової економіки ЄС становить нелегальна праця людей, які найчастіше працюють у будівництві, сільському господарстві та працюють вдома. Інші 33,5% утворюють доходи, які приховувані від податкових органів, найчастіше у сфері роздрібної торгівлі, прибутки барів, оплата за послуги таксі тощо.

Найбільші розміри тіньової економіки у будівництві – 35%, оптовій і роздрібній торгівлі – 25%. Що цікаво, на відміну від України у країнах ЄС в таких секторах, як видобуток корисних копалин, електроенергетика та фінанси, тіньова економіка майже повністю відсутня.

У країнах ЄС розвиток тіньової економіки обумовлюється:

- недостатнім рівнем розвитку товарно-грошових відносин, соціальноекономічної інфраструктури та інститутів;
- надлишковою пропозицією праці;
- низьким економічним зростанням;
- нерівністю доходів;
- корупцією та неефективністю державного регулювання та ін. [6, с. 73].

Професор Шнайдер виділив такі фактори, які сприяють зростанню тіньової економіки у розвинених країнах, зокрема у країнах ЄС [6, с. 72]:

Таблиця 2.1.

Причини зростання тіньової економіки в розвинених країнах ¹

Фактори, що сприяють зростанню тіньової економіки	Ступінь впливу	
	А)	В)
Зростання податкового тягаря і розміру внеску на соціальне забезпечення	35 - 38%	45 - 52%
Якість державних інститутів	10 - 12%	12 - 17%
Трансферти	5-7%	7 - 9%
Регулювання ринку праці	7 - 9%	7 - 9%
Державні послуги	5 - 7%	7 - 9%
Мораль платника податків	22 - 25%	-
Вплив усіх факторів	84 - 98%	78 - 96%
*А) середні величини отримані в 12 дослідженнях		
*В) середні величини отримані в 22 дослідженнях		

Тіньова економіка в Європі охоплює більшість легальних видів комерційної діяльності.

На наведеній діаграмі ми можемо побачити, який відсоток тіньової економіки становить у кожному із секторів [7, с. 59].

До основного виду нелегального бізнесу відноситься функціонування не кримінальних підприємств без будь-якої реєстрації. Наявність високого рівня корупції

сприяє його виникненню та розповсюдженню, особливо у малому та середньому бізнесі - у сфері послуг, туризму, будівництві та інше. Не задекларовані доходи включають заробітну платню та доходи малого бізнесу, а також бухгалтерські засоби ухиляння від сплати податків. Цей сегмент розповсюджено у будівництві, сільському господарстві, сфері послуг та складає майже дві третини всієї тіньової економіки Європи.

Варіаційний розмах тіньового ринку по країнах Європи складає 7-8% від ВВП в Австрії та Швейцарії до майже 30% й більше в ряді країн Центральної та Східної Європи [7, с. 58]. Тіньова економіка в Естонії, Болгарії та Румунії у 2011 році складає близько 30% від річного ВВП, Кіпр - 26% ВВП, Мальта – 25,8 ВВП.

Набагато комфортніше себе почувають країни з високим рівнем економічного розвитку.

Так, Німеччина має досить стабільний за розмірами тіньовий сектор, обсяги якого становлять 13,7% ВВП в 2011 році. Це дещо нижче ніж в 2010 - 13,9%. Враховуючи значний обсяг ВВП Німеччини в абсолютному вимірі, неважко уявити собі, що ці майже 14% становлять досить значну суму [7, с. 57-59].

З глобалізацією пов'язаний розвиток тіньової економіки і в Південнозахідній Європі.

В Іспанії 2013 року було зафіксовано 18,6% тіньової економіки. В цілому це середній розмір тіньового сектору, однак, виникає цілий ряд запитань. За офіційними даними більше 21% іспанців є безробітними, це приблизно 4,9 млн людей [5, с. 132-133].

У 2012 році Грецію було визнана лідером в ЄС за розміром тіньового сектору економіки. Про це свідчать дані дослідження німецького центру Institut für Angewandte Wirtschaftsforschung (IAW).

Так, тіньовий товарообіг у Греції становить 24,8% від сукупної продуктивності економіки.

Італія в першу чергу через мафію має другу за розміром в ЄС тіньову економіку – 21,6%. На третій сходинці опинилась Португалія з 19,4%-м тіньовим ринком.

Четверту сходинку в рейтингу посіла Іспанія (19,2%), п'яту – Бельгія (16,8%), шосту – Швеція (14,3%) [8].

До десятки країн з найбільшим чорним ринком експерти ІАВ віднесли також Норвегію (14,3%), Німеччину (13,4%), Данію (13,4%) та Фінляндію (13,3%) [9].

В той же час, спеціалісти ІАВ відмітили, що у 2012 року порівняно з попереднім роком у ЄС відбулося скорочення частки тіньової економіки на €9 млрд. [8].

У 2013-му році за масштабами "підпільної" економіки в Західній Європі лідирувала Бельгія, "тіньовий" показник якої становить 16,4% всієї економічної активності країни. Про це повідомила фламандська газета «Morgen».

За даними видання, на "чорну" (тіньову) економіку країни цього року припадає €63 млрд, що становить 16,4% всієї економічної активності держави. Хоча цей показник виявився найнижчим для Бельгії за останні 10 років.

Для порівняння, у 2008 році масштаби бельгійської "чорної" економіки становили 17,5% ВВП, у 2009-му цей рівень досяг позначки 17,8%, а у 2012-му знизився до 16,8%.

До слова, в Німеччині у 2013 році рівень тіньової економіки оцінюють в 13%, у Франції цей показник становить 9,9%, у Великобританії - 9,7%, а в Нідерландах - 9,1%.

У країнах Східної Європи лідером стала Болгарія, де рівень "підпільної" економіки зафіксували на позначці 30% ВВП [10].

Згідно з дослідженнями професора Ф. Шнайдера середній рівень тіньової економіки в 28 країнах ЄС знизився до 18,3% у 2014-му та до 18,0% у 2015 роках. Вчений стверджує, що розвиток тіньової економіки у 2015 році неоднорідний.

У більшості країн рівень тіньової економіки буде знижуватися (21 країна з 28: Болгарія, Хорватія, Данія, Чеська Республіка, Естонія, Фінляндія, Італія, Іспанія, Греція та ін.), але в інших 6-ти країнах(Австрія, Бельгія, Угорщина, Франція, Люксембург) буде збільшуватися і в Німеччині залишиться на сталому рівні. Розміри тіньової економіки в країнах ЄС у 2015 році ми можемо побачити на рисунку №3.

При погляді на окремі країни, тіньова економіка зменшиться в Норвегії та Швейцарії, в той час як вона буде збільшуватися в Туреччині від 27,2% (2014) до 27,8% від офіційного ВВП в 2015 році [11].

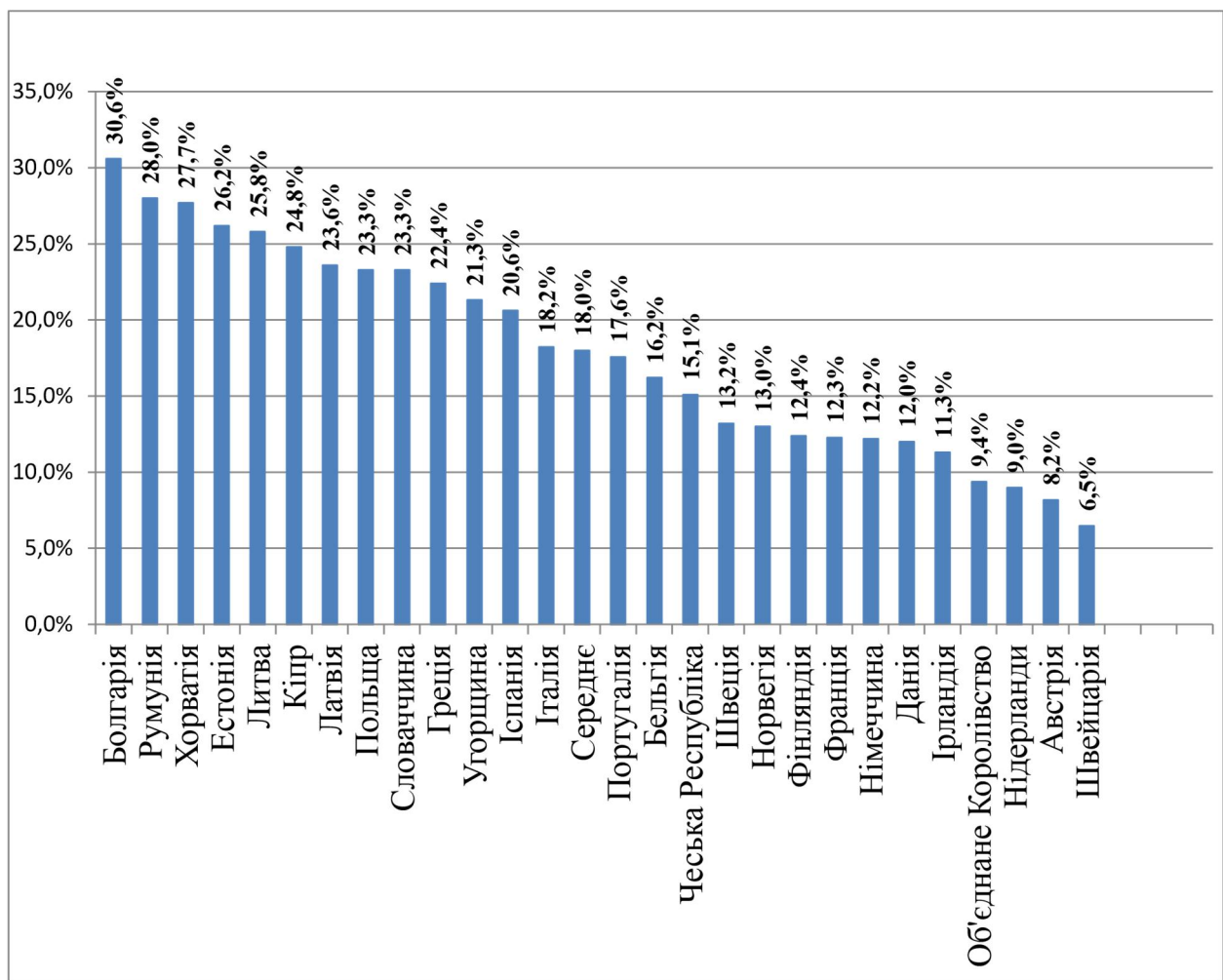

Рис. 2.1. Розмір тіньової економіки в країнах ЄС у 2015 році

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство.

Відповідно до розрахунків австрійського економіста Ф. Шнайдера, рівень тіньової економіки в Україні у 2011 році складає 52,8 % від офіційного ВВП [7, с. 59].

За оцінками фіскальних органів, у 2012 році загальний обсяг тіньового сектора української економіки становив як мінімум 350 млрд. грн. на рік. При цьому 170 млрд. грн. становила зарплата в «конвертах», 100 млрд. — виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на інвалютні рахунки в іноземних банках, 35 млрд. — неофіційні платежі, 45 млрд. грн. — основні кошти, матеріальні ресурси і послуги тіньового сектора [12, с. 2].

У 2013 році у тіні опинилося приблизно 250 млрд. грн. коштів українських платників податків. 41% закупівель державні та комунальні підприємства проводили без застосування тендерних процедур.

За даними СБУ від 50 до 75% бюджетних асигнувань під час процедури держзакупівель освоюється з численними порушеннями. Через корупційні обробки у сфері держзакупівель збитки становлять 10-15% (35-53 млрд. грн.) видаткової частини держбюджету щорічно [8].

Обсяги виведення коштів, отриманих в результаті корупційних та економічних злочинів, за оцінками міжнародних експертів, перевищують 10 млрд. дол. США на рік. При цьому в останні роки виведення капіталів за рахунок заниження цін експорту складає від 73 до 79%.

За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), рівень тіньової зайнятості в Україні становить близько 9%.

За даними Інституту економіки і прогнозування у 2012 р. частка працюючих в тіні складає 16,61% від усіх працюючих.

За оцінками Конфедерації роботодавців України, «в тіні» працюють близько 5–7 млн. українців. За січень-жовтень 2013 року співробітники Міністерства доходів і зборів України виявили понад 80 тис. найманих працівників, які працювали без укладання трудових угод з працедавцями [12, с. 2-3].

Виникнення військового конфлікту на території України, фінансова дестабілізація, зростання панічних настроїв економічних агентів та посилення адміністративного тиску призвели до формування, за розрахунками Мінекономрозвитку, високого рівня тіньової економіки у 2014 році – 42% від обсягу офіційного ВВП [13, с. 3].

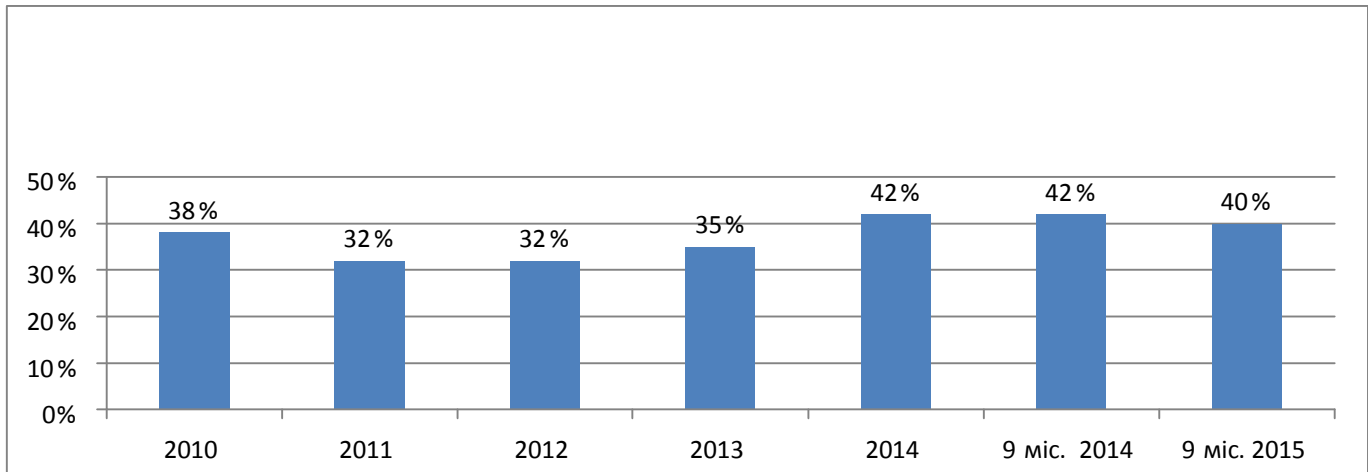

Рис.2.2.Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП)

Три з чотирьох методів (за виключенням електричного), з використанням яких здійснюється оцінка рівня тіньової економіки, показали зменшення рівня порівняно з 9 місяцями 2014 року. Зокрема:

- метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” зафіксував зменшення рівня тіньової економіки – на 2 в.п. до 54%;
- за методом збитковості підприємств зменшення рівня тіньової економіки склало 3 в.п. (до 33% від обсягу офіційного ВВП);
- монетарний метод показав зменшення рівня тіньової економіки на 1 в.п. (до 30% від обсягу офіційного ВВП) [13, с. 5].

3. Соціально-економічні наслідки тінізації економіки та шляхи її подолання в Україні з використанням зарубіжного досвіду

Тіньова економіка справляє значний негативний вплив на всі соціально-економічні процеси, які відбуваються в суспільстві. Без урахування тіньової економіки неможливо здійснити економічний аналіз на макро- і мікрорівнях, ухвалити ефективні управлінські та законодавчі рішення. Поширення тіньової економіки призводить до різкого зниження ефективності державної політики, утруднення, а подекуди – й неможливості регулювання економіки ринковими методами із застосуванням інструментів грошово-кредитної й податкової політики.

Подальша тінізація економіки, її вкоріненість у трансформаційних суспільствах зумовлює макроекономічні диспропорції та структурні деформації суспільно-економічного розвитку, що призводить до визнання тіньової економіки однією із загроз національним інтересам країни й національній безпеці в економічній сфері [5, с. 49].

Тінізація економіки істотно впливає не лише на економічну діяльність, а й на соціальні процеси, що відбуваються в трансформаційному суспільстві. Це пояснюється зіткненням новітніх та застарілих прав, правил і норм, готовністю суб'єктів підприємницької діяльності діяти в умовах правової невизначеності з метою задоволення власних потреб. За таких обставин поступово сформувалися неформальні правила, інфраструктура, ставки й тарифи на бюрократичні послуги, а отже, – відбулася інституціоналізація тіньової економіки. Наявність тіньового сектору стає глобальною проблемою сучасності. В Україні вирішальну роль у його розвитку відіграли повільні темпи і непослідовність економічних перетворень, тому тіньова економіка виступає не стільки причиною, скільки наслідком деформації легальної економіки [5, с. 50].

Об'єкти тіньової економіки, які підлягають оподаткуванню, збільшують свої доходи шляхом свідомого «перекручування» офіційних даних про реальні розміри витрат і прибутків в офіційній економіці та приховування даних про витрати і прибутки в незаконній діяльності. Це характерно для всіх структур тіньової

економіки. За окремими оцінками, розвиток тіньової економіки в Україні (за відсутності конкурентоспроможного державного сектору і ринку приватних товаровиробників) може спричинити:

- локалізацію окремих ринків унаслідок поділу сфер економічного впливу;
- проникнення кримінальних елементів навіть у ті частини суспільства, що поки що не причетні до нелегального бізнесу;
- ігнорування громадянами чинного законодавства;
- відсутність накопичень капіталу, які б можна було використовувати для інвестування в економіку України [5, с. 51-52].

Зростання тінізації економіки, її кримінальних наслідків завдає значної шкоди суспільству, гальмує процеси державотворення в Україні. Крім того, постає нагальна соціальна проблема: у суспільній свідомості формується сумнів щодо спроможності державних інститутів, насамперед правоохоронних, гарантувати суспільну безпеку, захистити особистість та майно громадян. Катастрофічними є моральні наслідки тіньової економіки, оскільки вона деформує свідомість людей, породжує соціальний песимізм [14].

Можна впевнено стверджувати, що в Україні вже практично завершився процес формування унікального «тіньового» гібриду, що має надпотужне «кримінально-чорне» ядро. Необхідно звернути увагу на те, як легко і досить природно відбулося тісне зрощування апаратної і тіньової приватизації. На трансформації форм власності, як і раніше, вирішальний вплив справляє позиція конкретних посадових осіб та їх особисті неформальні зв'язки, а не ринкові закони та відповідна їм досконала правова інфраструктура, що чітко регламентує економічні відносини. Саме це стає основною перешкодою на шляху створення справжнього ринкового конкурентного середовища в Україні [5, с. 51].

З метою подолання негативних наслідків тінізації економіки України, значного зниження її рівня необхідно розробити та реалізувати низку заходів щодо протидії цьому явищу.

Пріоритетами детінізації економіки України є запровадження та реалізація економічних реформ, легалізація ринку праці та детінізація фінансових потоків.

Методами подолання тінізації економіки України є:

1. Посилення ринкового регулювання економіки та проведення антикорупційних реформ.

Впровадження системи регулювання економіки з новою структурою та принципами. Реформування повинні зазнати органи влади та регуляторні акти, які сприяють надмірній бюрократизації. Підвищення ефективності роботи державних органів та покращення законодавчого забезпечення підприємницької діяльності дозволить значно зменшити стимули до тіньової діяльності та покращити контроль державної влади за тіньовими операціями.

Проведення антикорупційної реформи можливе за допомогою великої кількості заходів. Найбільші зусилля повинні бути направлені на інституційну реформу та законодавче забезпечення системи спеціалізованих заходів профілактики корупції, а також покарання за корупційні дії. Першим кроком повинно стати створення Антикорупційного бюро, що буде відповідати за ефективну координацію комплексної антикорупційної програми в державі [12].

2. Податкова реформа, яка має бути спрямована на реалізацію таких напрямів:

- a. створення і забезпечення всім суб'єктам господарювання рівних умов оподаткування;
- b. зменшення податкового навантаження;
- c. забезпечення ефективного податкового адміністрування і стабільності державних фінансів [15, 16-17].

3. Реформування банківської системи.

Поширення безготівкових розрахунків створює можливості для контролю за джерелами доходів, виявляє факти витрачання коштів у розмірах, що перевищують доходи. Ф.Шнайдер у своїх численних дослідженнях підтверджує, що існує сильна

негативна кореляція між частотою електронних платежів і тіньовою економікою — розмір тіньової економіки більший в тих країнах, де люди використовують менше електронних платежів.

Підвищення прозорості діяльності Національного банку України щодо рефінансування банків, гнучкого валютного курсоутворення [16].

4. Реформування ринку праці.

Передумовою детінізації ринку праці є проведення пенсійної реформи. Адже наявна система пенсійного забезпечення не створює стимулів для детінізації ринку — відрахування до пенсійного фонду є надто високими на фоні незадовільної системи пенсійного забезпечення.

Основна причина цього полягає в тому, що пенсійна система України значною мірою ґрунтується на радянських принципах і є неефективною. Наслідком цього є значні видатки державного бюджету на покриття дефіциту Пенсійного фонду, а також високі пільги для деяких категорій пенсіонерів на фоні низьких пенсій для більшості пенсіонерів.

Для бізнесу необхідним є посилення застосування адміністративних заходів, зокрема, посилення відповідальності за ухилення від оформлення трудових відносин між працівником і роботодавцем, а також за ухилення від сплати податків і страхових внесків.

Для працівників важливим є перерозподіл податкового навантаження між працівником та роботодавцем, зменшення податкового навантаження.

Для державних органів — дотримання положень Податкового кодексу. Однією з основних проблем є надмірна частота та непередбачуваність змін податкового законодавства. Тому чітке дотримання норм податкового законодавства, а також якісніший аналіз проектів змін до податкового законодавства, дадуть змогу зменшити ризики економічної діяльності і поліпшити планування бюджету організацій [12].

5. Судова реформа.

Вона має бути направлена на забезпечення гарантій справедливого суду та виконання судових рішень, захист прав власності, а також боротьбу з рейдерством. Здійснення судової реформи повинно бути направлено на зменшення корупції, підвищення професіоналізму судових та правоохоронних органів, посилення незалежності від політичних процесів, зміцнення ролі конституційного правосуддя та забезпечення прозорості та неупередженості судових процесів [17].

Для подолання наслідків тінізації економіки проводять низку заходів. Основною метою детінізації економіки України є створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату, зниження податкового та регулятивного тиску на підприємницьку діяльність, захист прав власності та трудових відносин. Вище згадані реформи також дадуть поштовх до забезпечення економічного розвитку, що за умов високих показників тіньової економіки є неможливим.

Висновок

Отже, тіньова економіка стала найбільш важливою проблемою не лише для України, а й для більшості країн світу. Тіньова економіка існує у всіх країнах світу, незалежно від рівня їх розвитку, проте основними відмінностями в тій чи іншій країні є її структура, причини виникнення, методи оцінки, регуляторна політика держави, реалізація державних стратегій та програм по боротьбі з тіньовою діяльністю.

В процесі проведення дослідження було встановлено, що існує чимало визначень поняття «тіньової економіки». Та незважаючи на певні розбіжності, всі фахівці стверджують, що до неї слід віднести ті види діяльності, які не піддаються контролю та спостереженню.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що процес формування тіньової економіки є досить складним та неоднозначним економічним явищем. Її формування обумовлено недосконалістю державного регулювання економічних процесів, коли регулюючі засоби не відповідають дії об'єктивних економічних законів або не мають надійних механізмів контролю за здійсненням чинного законодавства.

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що процес функціонування тіньової економіки є досить складним. Функціонування тіньового сектора економіки створює низку негативних наслідків, які негативно впливають на економіку та економічну безпеку країни в цілому.

Чітко визначити рівень та масштаби тінізації економічної системи наразі неможливо, оскільки відсутніми є загальновизнані методи оцінки тіньової економіки. Однак, наявні методи та методики свідчать, що в цілому у світі зберігається тенденція до зростання загального рівня тіньової економіки та відповідно втрат офіційних доходів країн. Проведений аналіз основних методів вимірювання масштабів тіньової економіки дозволяє нам говорити про те, що вище проаналізовані методи дають можливість кількісної оцінки рівня тіньової економіки. Однак, як ми з'ясували, кожний із розглянутих методів має як свої переваги, так і недоліки, тобто жоден із них не є універсальним. Тільки застосування сукупності методів, що доповнюють один

одного, дозволить одержати достовірну оцінку рівня тіньової економіки. Це, у свою чергу, дозволить сформулювати дійові заходи щодо її зменшення.

Наявність певного рівня тінізації економіки країн Європи говорить про те, що це явище притаманно всім країнам світу. Згідно з дослідженнями професора Ф. Шнайдера середній рівень тіньової економіки в 28 країнах ЄС знизився до 18,3% у 2014-му та до 18,0% у 2015 роках.

В Україні рівень тіньової економіки згідно з розрахунками Мінекономрозвитку за січень-вересень 2015 року знизився до 40% порівняно з 2014, у якому рівень тінізації економіки становив 42% від обсягу офіційного ВВП.

«Тіньова» економіка негативно впливає на соціально-економічний розвиток суспільства. Вона зумовлює макроекономічні диспропорції та структурні деформації суспільно-економічного розвитку, істотно впливає на соціальні процеси, які відбуваються в трансформаційному суспільстві. Також варто зазначити, що зростання рівня тінізації економіки та її кримінальних наслідків гальмує процеси державотворення в країні. Катастрофічними є моральні наслідки тіньової економіки, оскільки вона деформує свідомість людей, породжує соціальний песимізм.

Для подолання наслідків тінізації економіки проводять низку заходів. Основною метою детінізації економіки України є створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату, зниження податкового та регулятивного тиску на підприємницьку діяльність, захист прав власності та трудових відносин. Вище згадані реформи також дадуть поштовх до забезпечення економічного розвитку, що за умов високих показників тіньової економіки є неможливим.

Список використаної літератури

1. Заверуха М. М. Системний аналіз суті та закономірностей функціонування тіньової економіки / М. М. Заверуха.-Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2015.- 9 с.
2. Шапуров О. О. Економічні аспекти тіньової економіки / О. О. Шапуров // Економіка та держава, №10, 2010. – С.27-28.
3. Артус М. Тіньова економіка та напрями її подолання за умов ринкових відносин / М. Артус // Галицький економічний вісник, №2(35), 2012. — С.5-9.
4. Савич І. В. Детермінанти формування тіньової економіки України / І. В. Савич // Молодий вчений. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, №12(15),2014.– С. 87-92.
5. Баранов С. О. Тіньова економіка: сутність, причини, соціальноекономічні наслідки та шляхи подолання в Україні / С. О. Баранов.-К.: Вісник НАДУ, № 3, 2015.- С. 47-54.
6. Пічугіна Ю. В. Специфіка функціонування тіньової економіки ЄС / Ю. В. Пічугіна, А. В. Чорна. – Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського, №5, 2015. - С. 71-74.
7. Космарова Н. А. Основні моделі участі України в інтеграційних процесах на теренах СНД / Н. А. Космарова// Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: КНЕУ, 2013. – С. 57-61.
8. Розмір тіньової економіки в Європі [Електронний ресурс]// Ринкова економіка. – 2012. – Режим доступу: <http://realeconomy.com.ua/infographics/21548.html>.
9. Майже 20% економіки ЄС знаходиться в «тіні» [Електронний ресурс]// за матер. Світового банку. – Режим доступу: <http://www.vistkar.com/europe/majzhe-20-ekonomiky-es-znahodytsya-v-tinivitovyj-bank.html>.

10. Рейтинг «тіньових» економік Західної економіки очолила Бельгія [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/reytyng_tinovyh_ekonomik_zahidnoi_yevropy_ocholyla_belgiya_19795.html.
11. Schneider Friedrich . Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments[Електроннийресурс]/ Friedrich Schneider. – 2015. - Режимдоступу: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf>.
12. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний ресурс] / Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). – [Київ, 2014]. – с. 7. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
13. Тенденції тіньової економіки в Україні у 2014 році [Електронний ресурс] / М-во екон. розвитку та торгівлі України, Департамент екон. стратегії та макроекон. Прогнозування. – [Київ, 2015]. – 30 с. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=6d4dea98-c4b3-4642-a383edbadbf60e73>.
14. Подмазко О. М. Вплив тіньової економіки на загрози економічній безпеці країни / О. М. Подмазко// Економіка: реалії часу. Науковий журнал, № 4 (14), 2014. –С. 142-151.
15. Корецька С. О. Тіньова економіка: наслідки та методи подолання / С. О. Корецька. – Донецьк: Інвестиції: практика та досвід, №20, 2011. – С. 15-18.
16. Теоретико-прикладні основи детінізації економіки України: зб. наук. праць / наук. ред. Є. Борщук. – К.: Навч. кн., Вип. 43, 2015. – С 29-34.

17. Фільштейн Л. М. Фінансово-економічні проблеми тіньової економіки в Україні та шляхи її легалізації/ Л. М. Фільштейн// Вісник Кіровоградського національного технічного університету. – Кіровоград: 2012. – С. 1-3.

визначення використовують досить широкий спектр характеристик («неформальна», «нелегальна», «неофіційна», «незадекларована», «чорна», «прихована» тощо) [2, с. 27; 40, с. 177].

Деякі науковці сюди відносять також «фіктивну економіку» - хабарництво, шахрайство, спекулятивні угоди, а також діяльність, спрямовану на отримання суб'єктами господарювання вигод і пільг, які вони отримують шляхом підкупу посадових осіб [3, с. 6].

Узагальнення ряду наукових публікацій дало можливість виокремити найбільш поширене визначення дефініції «тіньова

Редактор текста

"Чистый" документ

[18:12:24] Найдено: 115 страниц. Проверено без ошибок: 78

[18:12:24] Найдено 22% совпадений всего

[18:12:24] Уникальность текста 78%

Низкая уникальность текста

[18:12:26] Поисковая система [Yahoo] доступна

<

Журнал

Плагиатус готов к работе

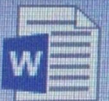
IMG_9942

234

курсова

AIIG...

Документ
Microso...

go
itus

Документ
Microso...